

Pam per fiets-route: bezienswaardigheden

VELZEKE → ENAME

De regio Zuid-Oost-Vlaanderen kan bogen op een geschiedenis die teruggaat tot in de Prehistorie. In de Gallo-Romeinse periode was Velzeke een bloeiende agglomeratie op het kruispunt van twee belangrijke wegen. De naam Velzeke verwijst naar de landbouwexploitatie van Falicius, de eigenaar van de grote villa die in de Gallo-Romeinse tijd in Steenbeke stond.

- Het **Provinciaal Archeologisch Museum (pam)** verenigt meer dan 300 000 jaar geschiedenis en vier decennia archeologisch onderzoek. Vele werktuigen en voorwerpen uit het museum illustreren het dagelijks leven van de jagers-verzamelaars, de eerste landbouwers en metaalbewerkers uit de Prehistorie. Het museum belicht echter vooral de Gallo-Romeinse en Merovingische periode. De **permanente tentoonstelling** toont de bezoeker het dagelijks leven van zijn voorouders en hij kan ook deelnemen aan **begeleide, archeologische wandelingen**.
- Het museum heeft een educatieve en wetenschappelijke functie. Het **pam** beschikt over een **opgravingsdienst** die in de regio archeologisch onderzoek verricht en de wetenschappelijke werking en publicatie op zich neemt. Door de steeds toenemende bedreiging van het bodemarchief ligt de klemtoon vooral op preventieve opgravingen.
- Naast de permanente tentoonstelling, zijn er ook **tijdelijke tentoonstellingen**. Die werpen een ander licht op een deel van de collectie. Ze zijn een populaire vertaling van de onderzoeksresultaten van de opgravingsdienst. Voorbeelden: Beelden uit de Prehistorie, Vrouwen in de Prehistorie, Tussen talaiot en toerist, ...
- Uniek is de aangelegde **Romeinse siertuin** waarin men een goed idee krijgt van de Romeinse flora. De binnentuin van het museum werd volledig aangelegd naar Romeins model. In het museum is een publicatie verkrijgbaar met meer achtergrondinformatie over de planten, de structuur en het plan.
- Naar aanleiding van de jaarlijkse archeologische ambachtenmarkt en Open Monumentendag probeert **pam** Velzeke het verleden terug tot leven te brengen. Buitenlandse, **gerenommeerde re-enactmentgroepen** herbeleven de geschiedenis op een letterlijke en figuurlijke wijze. Men kan er dan ook Kelten, Romeinen of Vikings tegen het lijf lopen.

Paddestraat

De Paddestraat heeft een belangrijke archeologische waarde. De straat was een deel van de **Romeinse weg Boulogne-sur-Mer – Velzeke – Keulen**. Langs die belangrijke economische slagader ontwikkelde en bloeide de belangrijke Gallo-Romeinse *vicus* van Velzeke, die bleef bestaan tot na de invallen van de Germanen op het einde van de derde

eeuw. Ook in de vroege en volle Middeleeuwen bleef de Paddestraat een belangrijke verkeersader.

Een vicus is een administratief, economisch en religieus centrum. De vicus van Velzeke ontwikkelde zich op een zeer strategische plaats: op een knooppunt van militaire wegen. Eén van die wegen is de huidige Paddestraat. De vicus nestelde zich als een langgerekte vorm langs de weg. De militaire wegen werden later belangrijk voor de bloeiende handel. De villa's vormen het bewijs van de agrarische functie, de twee heiligdommen het bewijs van de religieuze functie van de vicus. Twee factoren speelden een belangrijke rol in de groei van de vicus van Velzeke: de aan- en afvoer van goederen en producten langs het Romeinse wegennet voor de handel en de productie van graan en vee.

• De naam "Paddestraat" is veel recenter. Hij verwijst letterlijk naar het amfibie. Volgens het volksgeloof zal het regenen wanneer de padden de weg oversteken. Dit zou dan ook de betekenis van de Paddestraat zijn: het was **de weg waarlangs de padden de straat overstaken**.

Funderingen van de oude watermolen (1,75 km)

Langs de Paddestraat liggen de **funderingen** van de **oude watermolen** van Ruddershove.

De verdwenen Van Themschens Moleken herinnert aan de vroegere bewoners van de hoeve Galle, die naast de watermolen stond. Die bewoners waren vermaarde hengstenfokkers.

Hoeve De Moriaan (1,75 km)

Aan de samenvloeiing van de Zwalm- en Molenbeek staat de zeventiende-eeuwse hoeve "**De Moriaan**". De naam verwijst naar het oude uithangbord met de afbeelding van een Moor. "Moriaan" betekent "Moor" en doorheen de geschiedenis kreeg het woord "Moor" twee betekenissen:

- 1) tabakswinkel: Amerikaanse tabak werd geplant door negers, vaak (verkeerd) voorgesteld als Moren.
- 2) herberg met Moor als heraldisch teken

Vandaag is de oude hoeve een herberg. Net voorbij de hoeve "De Moriaan" ligt de Zwalmbeek, waarlangs een wandelpad loopt.

Roborst

Roborst wordt vaak "het mooiste dorpje van de Zwalm" genoemd.

Waterkersgrachten (1,75 km)

De uitzonderlijke kwaliteit van het water uit de bron nabij de Fonteinstraat laat toe de zeldzame waterkers hier te kweken. Waterkers is een pittige smaakverbeteraar en is bovendien heel gezond. In het restaurant "De Roborsthoeve" (naast het dorpsplein) zijn de gerechten met waterkers een vaste waarde op het menu.

Sint-Denijskerk (3,15 km)

Op het dorpsplein van Roborst staat de **vroeggotische Sint-Denijskerk**. De dertiende-eeuwse kerk wordt gekenmerkt door haar barokke peervormige toren, gebouwd in

1779. Een koperen plaat herinnert eraan dat, door de snelle opmars van de Geallieerde legers tijdens de laatste dagen van W.O. I, de frontlijn tot Roborst was opgeschoven, toen op 11 november 1918 de wapenstilstand werd gesloten.

Kasteel van Roborst (3,15 km)

Aan de overkant van het plein ligt het kasteel van Roborst, ook wel het kasteel van ridder d'Iweins d'Eeckhoute genoemd. Het werd in 1799 gebouwd met als voorbeeld "**La Bagatelle**" uit het **Bois de Boulogne** bij Parijs. Daarvoor bevond zich hier het middeleeuwse "zeventorenkasteel" waarvan enkel nog "de duivelstoren" overblijft. Het huidige kasteel ligt achter een hoge muur met een monumentale toegangspoort en is niet toegankelijk voor bezoekers.

"Tumulus" van Roborst

Als u de Machelgemstraat inrijdt, voorbij de oude pastorie, ziet u op uw linkerzijde de "tumulus" (grafkelder) van Roborst liggen. De naam is misleidend want eigenlijk is dit een **middeleeuwse motte**.

Een motte is een artificiële, opgeworpen aarden heuvel om er een kasteel op te bouwen. Het gebruik om aarden versterkingen aan te leggen ontstond in de Vikingentijd, maar kende zijn hoogtepunt in de volle Middeleeuwen. Vanaf het jaar 1000 tot in de volle dertiende eeuw werden mottes in de streek tussen de Rijn en de Loire opgetrokken.

Een motte bestond meestal uit een opper- en een neerhof, omgeven door grachten en aarden wallen. Het opperhof bestond uit een aarden ophoping met steile hellingen, vaak begroeid met doornstruiken.

Meestal stond er ook een toren of een zaal met bijgebouwen. Het neerhof bevatte gebouwen van agrarische of residentiële aard en een kapel. Het typevoorbeeld van een motte is het Gravensteen in Gent.

De motte van Roborst bestaat uit een goed bewaard opperhof. Eigenlijk weet men er niet zo veel over. Men veronderstelt dat ze dateert uit de tweede helft van de elfde eeuw en dat ze de residentie van de heren van Der Gracht was. De motte werd waarschijnlijk opgericht nabij een dorp.

Steenbakkerij (4,45 km)

Deze steenbakkerij verwerkt sinds 1950 lokale leem tot bakstenen. De voorgevormde stenen worden op wagens gestapeld en in zogenaamde tunnelovens gebakken. De productie is gedeeltelijk bestemd voor export.

Sint-Blasius-Boekel

Hof Het Wylegem (6,1 km)

In het gehucht Wijlegem, dat nu tot de gemeente Zwalm behoort, ligt het **Hof Het Wylegem**. Dit is **één van de twee grote, historische hoven naast de kapel** van Sint-Margaretha. Ze behoorde toe aan de Gentse Sint-Pietersabdij. In een oud pachtcontract stond dat de pachter altijd enkele kamers moest vrijhouden voor de abt en zijn gevolg. Hij moest ook instaan voor spijs en drank tijdens hun verblijf op de hoeve. De zandstenen toegangspoort vermeldt het jaartal 1761. Het hof werd namelijk in de achttiende eeuw in haar huidige vorm verbouwd.

Kapel van Sint-Margaretha (6,1 km)

- De **kapel van Sint-Margaretha**, gebouwd in 1108, was toegewijd aan de Heilige Bortholomeus. Ook deze kapel was het eigendom van de Gentse Sint-Pietersabdij. Volgens het wapenschild in de kerkhofmuur was het een **bedevaartsoord voor zwangere vrouwen en zieke kinderen**. De bedevaart ging door op 20 juli.

Oudere mensen spreken nu nog vaak van “het kerkske van Wijlegem”. Twee maal per jaar vindt er een muziekkuitvoering in het kader van het Festival van Vlaanderen plaats.

- Voor de kerkhofmuur staat een **schandpaal** waarvan de herkomst niet achterhaald is. De paal werd tijdens de restauratiewerken nabij de kapel gevonden.

Sint-Denijs-Boekel (Wijlegem)

Vinkemolen (6,8 km)

- Vroeger stond hier de “**Franskoutermolen**”. De molen werd al rond 1500 vermeld en was toen het bezit van Formein Borluut, heer van Boekel. De naam kan op twee manieren verklaard worden. Volgens de volksetymologie komt de naam van de slag om Oudenaarde die hier tussen de Fransen en de Engelsen in 1705 werd uitgevochten. Een andere verklaring is de naam gewoon “kouter van Frans” betekent. Na de Tweede Wereldoorlog bouwde de eigenaar een mechanische maalderij. Die werking van de maalderij was veel eenvoudiger dan die van de *houten standaardmolen of staakmolen*. De Franskoutermolen werd daarom omgetrokken.

Een standaardmolen of staakmolen is een houten molen die op één punt steunt en waarvan de molenkast 360° kan worden gedraaid. Dit is de oudste molenvorm, die voor het eerst in Vlaanderen gebouwd werd rond 1100. Dit type verspreidde zich later over de rest van Europa. Die molens werden gebruikt voor het malen van graan en vanaf de 14e eeuw voor het slaan van olie, het verplaatsen van water en het zwengelen van gras. De houten constructie kon men laten draaien. .

- De molen die u hier (gedeeltelijk) ziet, is de **Vinkemolen**, die oorspronkelijk in Oosterzele stond. De vroegste vermelding van deze staakmolen dateert van 1566. In 1944 werd de Vinkemolen als monument beschermd. In 1983 waaide de molen door een *zware storm* omver.

In de ochtend van zondag 27 november 1983 werd Vlaanderen getroffen door een storm met windstoten van 150 km/u. Door een slecht herstelde kruisplaat (essentieel voor de stabiliteit), brak de kop van de kruisplaat. De molen zakte hierdoor met zijn staak op de kruisplaten, die gedeeltelijk braken. Daarna brak de trap en viel de molen achterover. De molenkast werd grotendeels vernield, de askop brak en één roede doorboorde het dak van het molenaarshuis.

Sindsdien koesterde men de hoop om de molen opnieuw te bouwen. De eigenaar, graaf M. d’Ursel de Bousies, stond de resten af aan de gemeente Oosterzele op voorwaarde dat ze de molen binnen tien jaar zouden herbouwen. De gemeente faalde hierin en de resten gingen terug naar de graaf. De oude plaats van de Vinkemolen aan de Geraardsberggesteenweg was intussen minder geschikt. De opkomende lintbebouwing belemmerde de goede windvang.

De vzw de Vinkemolen nam het initiatief om de molen te laten restaureren en op deze

plaats opnieuw te bouwen. De vzw kreeg lange tijd veel tegenwind van de gemeente Zwalm.

In maart 2001 vroeg men een bouwvergunning aan, maar na een gunstig advies besliste het College van Burgemeester en Schepenen van Zwalm die in juni toch te weigeren. Burgemeester Basiel Eeckhout gaf twee redenen op. De Vinkemolen op de Franskouter zou ten eerste een zware aantasting zijn van het weinige open landschap dat hen nog rest. Een molen kan trouwens niet in een agrarisch gebied. Ten tweede, is dit een historische plaats want de Fransen en Engelsen vochten er de "slag om Audenaerde" uit. De vzw kreeg onmiddellijk steunbetuigingen van verschillende personen en verenigingen. Zij vonden dat de argumenten van de gemeente Zwalm te weerleggen waren. Authentieke windmolens zijn niet storend in een landschap, zij moeten daar juist staan omwille van de goede windvang. Windmolens vormen trouwens, sinds de Middeleeuwen, een vast beeld van onze cultuurlandschappen, vooral op kouters en heuvelruggen. Windmolens passen ook in een veldslagsite, aangezien zij in oorlogstijden dienst deden als uitkijk- en oriëntatieposten. Dikwijls dienden zij ook als een soort van "seingevers" met hun wikenstanden. In september 2001 kreeg de vzw in hoger beroep bij de Bestendige Deputatie wel de bouwvergunning. De gemeente ging daarop in beroep bij Minister van Mechelen, hij gaf de vzw de Vinkemolen echter gelijk.

In januari 2002 had de vzw de Vinkemolen toch een bouwvergunning en konden de werken eindelijk beginnen.

Maldergemmolen (8,0 km)

Deze **oude watermolen** werd voor het eerst in 1299 vermeld als het eigendom van de Benediktijnenabdij van Enname. De Maldergemmolen zou een zaagmolen geweest zijn en vroeger stond hier een olieslagerij. In 1871 werd er een stoommachine geplaatst en sinds

1871 deed de Maldergemmolen uitsluitend dienst als korenmolen. Rond 1975 werd er een soort van jeugdtehuis in onder gebracht. In 1980 was de molen een antiekwinkel, nu bevindt er zich het restaurant De Mechelse Koekoek.

Het grote ijzeren bovenslagwiel is vervallen.

Horebeke

Geuzenhoek (8,9 km)

- Op de Geuzenhoek (Korsele) leeft **één van de weinige oorspronkelijke Protestantse Gemeenschappen** die nog bestaan **in België**. De gemeenschap van 200 leden en één dominee dankt haar bestaan aan *Jacob Blommaert* die met zijn *Geuzenleger* in 1572 de stad Oudenaarde bezette.

Het woord "geus" komt van het Franse "gueux", wat betekent "bedelaar". Geuzen waren de opstandelingen tegen Filips II tijdens de Tachtigjarige Oorlog (1568 – 1648). Die oorlog was de politiek-religieuze strijd tussen de katholieken en de protestanten. Aan de ene kant had je de watergeuzen die rondzwierven in schepen. Aan de andere kant had je de bosgeuzen of wilde geuzen, die zich verschuilden in de Vlaamse bossen.

Jacob Blommaert was één van de rijkste tapijtwevers van Oudenaarde, die de kant van de opstandelingen koos. Willem van Oranje koos hem uit om de Spaanse troepen uit Oudenaarde te verjagen. Twee maanden lang regeerde Jacob Blommaert over de stad. Onenigheid tussen de

bewoners zorgde ervoor dat de Spanjaarden Oudenaarde opnieuw innamen, waardoor Jacob met zijn leger moest vluchten. Hij werd in de buurt van Eeklo vermoord, maar zijn leger vestigde zich in de bossen van Korsele. Dit was het begin van de Protestantse gemeenschap op de Geuzenhoek.

- In 1785 kregen de protestanten, door het edict van tolerantie, de toelating van de Oostenrijkse keizer Jozef II om in Vlaanderen hun godsdienst te belijden. Hieraan waren wel twee voorwaarden verbonden. Hun tempel mocht geen toren hebben en de tempel moest zich tenminste op 25 meter van de straat bevinden. Langs de weg ziet u de huidige tempel. Deze **neogotische tempel** werd in 1882 opgetrokken. Binnenin heerst er een grote soberheid: geen heiligenbeelden (Protestanten vereren die niet), geen kruisen,... Tegen het dak van de oude tempel schurkt de kruin van een **150-jarige treurbeuk**, uniek in de streek.
- In het begin werden Protestanten in hun eigen tuin begraven. Omdat ze als gespuis beschouwd werden, mochten ze niet op een officiële begraafplaats rusten. In 1824 gaf koning Willem I de toestemming om een **kerkhof** aan te leggen. In de muur rondom het kerkhof zit zijn gedenksteen met het opschrift: “Zelfs na hun dood denkt koning Willem I nog aan zijn onderdanen.”
- Het **Protestants Historisch Museum van Abraham Hans** bevindt zich in het geboortehuis van *Abraham Hans*.

Abraham Hans (1882 – 1939) was de zoon van Bastiaan Hans, de laatste Hollandse onderwijzer op Korsele. Abraham was de populaire schrijver van ongeveer 800 boekjes van 32 bladzijden die wekelijks verschenen. De boekjes kregen de naam van “Hanskes”.

Het gebouw was eerst de oude wijksschool maar doordat er te weinig leerlingen waren, maakte men er een museum van. De tentoonstellingsruimte is opgedeeld in de thema's “Protestantisme in het Horebeekse leven” en “Werk van Abraham Hans”. Louis-Paul-Boon was een trouwe bezoeker van het museum. Individuele bezoekers kunnen het museum enkel ontdekken op zondagnamiddag. Groepen kunnen er, na afspraak (055/49 92 64), op andere momenten terecht.

MATER

Mater lag op de Romeinse weg van Kortrijk naar Hofstade (Aalst). Administratief behoorde het tot het graafschap Vlaanderen, maar onder het Frans bewind werd Mater ingedeeld bij het departement van de Schelde. Bij de vorming van België viel het onder het arrondissement Oudenaarde. Nu is Mater de grootste deelgemeente van Oudenaarde.

Tissenhovemolen (10,35 km)

- De **houten windmolen** van 1571 ligt op de Molenkouter, op een hoogte van 86 meter. Op een inscriptie in de kroonstijl achter de vangbank staat het getal 1787. Dit getal slaat waarschijnlijk op het jaar waarin de molen op zijn huidige standplaats terecht kwam. De Tissenhovemolen was oorspronkelijk het bezit van de baron van Schorisse. Dit is de **gaafst bewaarde windmolen** van de 115 windmolens die in deze streek bewaard bleven. De Tissenhovemolen is een **zeldzaam voorbeeld van een houten staakmolen met drie zolderniveaus**: de meel-, steen- en stapelzolder. Men paste er ook de “verdekking” op toe.

Een staakmolen is een molen, waarvan het volledige molenkot draait rond een verticale as.

“Verdekking” is een uitvinding van de molenmaker Dekker uit Leiden (Nederland). De wieken krijgen de vorm van een soort van vliegtuigvleugels (vooraan afgerond en gestroomlijnd). Zo vermindert de weerstand van de lucht, waardoor het rendement van de molen stijgt. Het was dus een middel om de molen, met de kostenloze drijfkracht, weer te laten concurreren met mechanische maalderijen.

In 1768 werd de molen volledig herbouwd. Door de uitzonderlijke ligging en het panorama gebruikten de Duitsers hem als uitkijkpost tijdens de Tweede Wereldoorlog. Het **panorama** is er prachtig, bij helder weer kan u de torens van Gent en Deinze zien.

- De molen ligt aan **de Jagerij**, een oud straatgehucht waar grote boerderijen, kleine hoeven en recente woonhuizen elkaar afwisselen.

Sint-Martinuskerk (12,4 km)

- De **classisicistische, bakstenen parochiekerk** van Mater dateert van 1780 en is toegewijd aan Sint-Martinus. Het tentdak bekroont de ingebouwde westtoren en de drie beuken bevinden zich onder één zadeldak. Binnenin vindt u typische voorstellingen van de patroonheilige terug zoals: “Sint-Martinus als duiveluitdrijver” en een beeld dat de liefdadigheid van Sint-Martinus voorstelt.

Sint-Amalbergakapel (12,4 km)

- De **neo-Romaanse kapel** werd tijdens de Eerste Wereldoorlog gebouwd op de plaats waar de *vroegere parochiekerk* stond.

De vroegere parochiekerk lag op de plaats waar de Heilige Sint-Amalberga, tijdens haar verblijf in de 8^e eeuw ging bidden. De kerk werd verschillende keren verwoest door de Noormannen in de 9^e eeuw. In 1566 plunderden de beeldenstormers de kerk en ontheiligden het altaar. In 1592 was de kerk een schuur, men bedekte ze met de stro en de ramen bleven zonder glas. In 1597 besloot men iets aan het verval te doen en begon men aan de restauratie, die acht jaar in beslag zou nemen.

- Het **klokje** van de Sint-Amalbergakapel hangt er al sinds 1699. Tijdens de Tweede Wereldoorlog zochten de Duitsers klokken om die te laten smelten. Dit klokje konden ze echter niet vinden omdat het zou verborgen zijn in de tuin van het toenmalig klooster.
- De Sint-Amalbergakapel geeft toegang tot het **kerkhof** dat **in een merkwaardige terrasvorm** werd aangelegd.

Oudenaarde

Rond ca. 974 werd de Enaamse burcht opgetrokken, die bestond uit een donjon, een omwalling, een paleisgebouw en één of meerdere houten gebouwen. De site evolueerde naar een prestedelijke woonkern die een hoge bloei kende. In 1033 neemt Boudewijn

IV, graaf van Vlaanderen, de nederzetting in en verwoest die. Enkel de Sint-Salvatorkerk (de officiële kerk van de Ottoonse nederzetting) en de Sint-Laurentiuskerk overleefden de verwoesting. De vrouw van Boudewijn IV sticht een Benedictijnenabdij om het militaire aspect te doen verdwijnen. De kooplieden en ambachtsslui verlaten Ename en trekken naar Oudenaarde. In de volgende eeuwen blijft de abdij het centrum van de samenleving, waarrond de boeren en werklieden zich vestigden. De abdij blijft tot 1974 bestaan maar toen liet de revolutionaire, Franse regering de Benedictijnenabdij voorgoed sluiten.

- Het **Provinciaal Archeologisch Museum (pam)** bevindt zich in het negentiende-eeuwse huis Beernaert. Het **pam** vertelt u het verhaal van het dagelijks leven van de Enamese gemeenschap van de vroege middeleeuwen tot nu. Het **archeolabo** confronteert de bezoeker met de wereld van de wetenschap, onderzoekstechnieken –en methodes. Tijdens het “**feest van 1000 jaar**”, vertellen de heren, knechten, abten, lekenbroeders, gravinnen en archeologen aan een gastvrije tafel over hun leven. De **Tijdslijn** spoort de bezoeker aan de puzzel van het verleden met interactieve presentatietechnieken samen te stellen.
- Herman van Verdun, markgraaf van Ename, bouwde rond het jaar 1000 de **Sint-Laurentiuskerk** om zijn trouw aan de keizer uit te drukken. De keizerlijke kerk, ten oosten van de markt, bevestigt het prestige en de macht van de keizer aan de rijksgrens.

De vroeg-Romaanse Sint-Laurentiuskerk, uitgevoerd in Doornikse Kalksteen, kenmerkt zich door het basilicaal grondplan, het oostelijk en westelijk koor, de rondbogen en het ritmeren van de gevels met lisenen blindbogen. De keuze van Sint-Laurentius als patroonheilige verwijst naar de keizerlijke ideologie.

Het oostelijke koor is een merkwaardig koor door de twee altaarniveaus, de dubbel gelede muren en een grote lichtinval.

Oorspronkelijk was de kerk de tweede bidplaats van het vroeg-middeleeuwse havenstadje. De Ottoonse kerk is het enige gebouw dat nog rest van het Ename uit de tiende eeuw. De Sint-Laurentiuskerk is een unieke getuige van de *Ottoonse beschaving* in Vlaanderen. In 1992 ontdekte men er een *Byzantijnse muurschildering*.

De Ottoonse kunst is nauw verwant met de Karolingische kunst en is genoemd naar het keizersgeslacht der Ottonen (918 – 1024). De Ottoonse kunst wou een hernieuwing van de Romeinse cultuur en zocht tegelijk inspiratie in de Byzantijnse kunst.

De muurschildering is een afbeelding van een Majestas Domini. Dit is een afbeelding van een Christusfiguur, gezeten op een troon, die met de rechterarm een zegenend gebaar maakt en het “boek des levens” in de linkerhand houdt. De Ottoonse fresco getuigt van een unieke uitvoeringstechniek in onze streken.

- Op de **archeologische site** van het **pam** liggen de grondvesten van de vroeg-middeleeuwse benedictijnenabdij bloot. Het grootste deel van de site toont de prestedelijke haven- en handelsnederzetting die tot de abdij verbouwd werden. Dankzij het multimediale tijdsvenster komt het labyrint van oude stenen tot leven. Met deskundige begeleiding, wandelt de bezoeker door de oude gebouwen (de abtswoning, de kapittelzaal, de bibliotheek, het ziekenhuis,...) De site is bereikbaar via de Sint-Salvatorstraat en wordt vanaf de dorpskom bewegwijzerd.

Pam Ename viel al twee keer in de prijzen. In januari 1998 kreeg ze de prijs “Gouden Scarabee” voor de beste archeologische presentatie van de Benelux. Acht maanden later kreeg de site de “Vlaamse Monumentenprijs 1998”.

ENAME → VELZEKE

Bos t'Ename (pam Ename) (1,1 km)

- Het **Bos t'Ename** combineert de ecologische rijkdom met sporen van eeuwenlange, menselijke bedrijvigheid. Reeds in de middeleeuwen was het bos nauw verbonden met het havenstadje Ename en de latere Benedictijnenabdij. Het bos speelt een belangrijke rol in het dagelijkse leven in Ename door de natuurlijke rijkdommen en de leefomgeving voor mens en dier.

Het bosbeheer is erop gericht het natuurlijk landschap en de biologische verscheidenheid te herstellen. Daarom laat men in een groot deel van het bos de natuur haar vrije gang gaan. In een kleiner deel wordt het traditioneel middelhoutbeheer verder gezet. Om de twaalf jaar, kapt men er een dikke houtlaag. Omdat de zaden van de overblijvende bomen en de omringende planten en bomen zo vrij kunnen kiemen, bekomt men een gevarieerde flora.

- Het educatief, bewegwijzerde wandelpad “Mariette Tielemans” benadrukt de band en ontsluit via paneelteksten de natuurwetenschappelijke en historische achtergrond van het gebied. Het pad biedt u ook mooie panorama's op de Scheldevallei.
- Het Bos t'Ename is ook één van de weinige plaatsen in Vlaanderen waar de vuursalamander nog leeft. Aan de linkerkant van de weg (van de fietsroute) ziet u bovendien een paddengang.

Mater

Zwadderkotmolen (3,3 km)

De “Zwadderkot- of **Waterkotmolen**” werd voor het eerst in 1456 vermeld in een inventaris van de baronie van Schorisse. Het is de **oudste krachtbron van de gemeente**. In de zestiende eeuw veranderde de Waterkotmolen in een olieslagmolen en in de negentiende eeuw werd dit een korenmolen. In 1882 sloopte men het gebouwenbestand gedeeltelijk. Het overige industrieel-agrarisch erfgoed werd in 1975-76 gerestaureerd en sindsdien is de molen een **horecazaak**. De molen werd volledig aangepast aan de nieuwe bestemming, waardoor de molen zijn stijl verloor.

Oudenaarde

Oossemolen / Toysschemolen (Welden: 4,6 km)

De oudste vermelding van de “Oosse- of Toysschemolen” dateert van 1571. De molen was het bezit van de heren van Lalaing. De Oossemolen is een **watermolen met een indrukwekkend bovenslagrad**.

In 1913 werd er een stoommachine geplaatst, later werd die vervangen door een benzinemotor. Dit verdween allemaal, maar de hechtningen van de ijzeren schoorsteen zijn nog steeds zichtbaar in de buitenmuur. In 2001 werd de molen gerestaureerd en maakt hij sindsdien weer deel uit van een *boerderij*.

De integratie van de Oossemolen in een boerderij, wijst op een periode waarin het boerderijleven autarkisch was. De mensen waren volkomen op eigen kracht en bevoorrading toegewezen. Het agrarisch en ambachtelijk aspect lopen in elkaar over.

Zwalm

Ijzerkotmolen (Sint-Maria-Latem: 10,65 km)

- De vroegste vermelding van de Ijzerkotmolen gaat terug tot 1571. De Ijzerkotmolen is **oorspronkelijk een papiermolen**, die omgevormd werd tot een ijzer-, een koper-, een olie- en een graanmolen. Deze molen draait het meest in Vlaanderen.

In een papiermolen maalde men plantaardige vezels, vermengd met water, tot een grijze brij. De brij werd op een raster uitgestreken waar het kon drogen. Na het droogproces werden de vellen van het raster verwijderd en plat gerold tot papier.

In de 19e eeuw was de molen het bezit van de familie Vander Beken. De molen had toen een *dubbel gemaal*: een korengemaal en oliemolen.

Twee waterwielen werkten naast elkaar op een afzonderlijke manier. Eén waterwiel dreef een korengemaal aan en één smaller waterwiel zette een oliemolen of stampkot in werking.

In 1897 werd de molen omgevormd tot brouwerij en het korengemaal tot flessenspoelerij. Sinds 1954 is de Ijzerkotmolen niet meer in gebruik en wordt hij beschermd als monument. De ruimte naast de molen werd in dat jaar omgebouwd tot café. Het is de enige watermolen op de Zwalm waarvan het café de bestemming niet vernielde. Dit komt doordat het café los van de maalruimte werd gehouden.

In 1999 werd de molen volledig gerestaureerd om hem opnieuw te laten draaien en malen.

- De **zeventiende-eeuwse woning** is nu een herberg. Let u op de voorgevel waarin een zonnewijzer in blauwe hardsteen zit verwerkt. Hitler zou hier in de Tweede Wereldoorlog hebben gelogeed tijdens een bezoek aan het kerkhof in Vladslo.
- Het **oude stampkot** is nu een café, naast de molen ligt een restaurant.

Zwalmmolen (Munkzwalm: 13,3 km)

- De Zwalmmolen werd voor het eerst in 1040 vermeld, maar is veel ouder. De **oude "Ten Berghemolen"** behoorde toe aan de Gentse Sint-Pietersabdij. Sinds de Franse Revolutie is de molen private eigendom. Oorspronkelijk diende de Zwalmmolen voor het malen van graan en pletten van lijnzaad voor olie. Later vermaalde men er ook chichorei, maïs, rijst en tabak.

Rond 1960 verloor de molenaar beide handen tijdens een ongeval. In 1961 verdronk er het dochtertje van de molenaars zuster. Zij bracht daar haar vakantie door.

Sinds 1891 ligt de olieslagerij stil, terwijl in 1962 de maalactiviteit stopte. In de jaren '70-'80 was er een café in het molengebouw, maar sedert 1995 is het **café** ondergebracht in het gerestaureerde molenhuis aan de overkant. In 1991 kocht de provincie Oost-Vlaanderen de Zwalmmolen om hem te restaureren en opnieuw maalvaardig te maken.

Drie koppels maalstenen, de haverbreker, de walsenmaalstoel, de galg, het sleepluiwerk en het gietijzeren overbrengingswerk in de opgemetselde asput zijn in redelijke staat. Enkel het bovenslagrad (1,9 meter breed op een doormeter van 3 meter) is sterk vervallen.

- In het tegenover liggende wagenhuis is het **regionaal, toeristisch infokantoor** gevestigd.

Landschap

Holle weg

Een holle weg is een **weg tussen twee bermen**, ontstaan door erosie. Een holle weg bestaat uit een *wegberm of talud*, een *schouder* en een *kroonlijst*.

Een wegberm of talud helt in beide zijden af in de richting van de weg. Een talud is meestal grazig en begroeid met bomen of struiken. Daarboven ligt de schouder, een strook onbewerkt land tussen de rand van het talud en het stuk grond ernaast. De schouder is afgeboord met een kroonlijst. Een kroonlijst ontstaat wanneer de wortels van de planten de grond genoeg vasthouden.

Holle wegen danken hun bestaan aan de mens. Door het regelmatig passeren van paard en kar, verdween de vegetatie en werd de bodem losgewoeld. De regen spoelde de losgewoelde aarde weg waardoor het wegdek steeds lager kwam te liggen tegenover het omliggende land. Wanneer de berm stevig genoeg was en begroeid was geraakt met planten, ontstond de holle weg.

Zwalmbeek

- De Zwalmbeek is **23 km lang** en ontspringt op d’Hoppe, juist buiten het Brakelbos, op een hoogte van ongeveer 100 meter boven de zeespiegel. De Zwalm mondt uit in de Schelde, in het “Zwalmgat” te Nederbrakel op zo’n 10 meter boven de zeespiegel. De bijrivieren doorsnijden het Zwalmbekken met talloze dalen zodat er enkel nog smalle heuvelkammen van het oorspronkelijk plateau overblijven. De Zwalmvallei bestaat hierdoor uit zachte golvingen, weidse panoramische zichten en minivalleitjes.
- In het verleden kreeg de Zwalmbeek de namen “Suualma” (1003), “Sualma” (1040), “Swalma” (1063), “Sualme” (1214). De beek heeft een **prehistorische oorsprong** en betekent “snel vliedende en snel wassend”. Algemeen neemt men aan dat het woord “Zwalm” verband houdt met “**stuwen, bruisen van water**”. De Zwalmbeek kan inderdaad snel zwellen, daarom regelen er vier automatische klepstuwen het waterpeil. Vroeger was dit de taak van de molens.

Toen de molenaars ermee ophielden, had de Zwalm bij regen vrij spel. Het gebied rond de beek kreeg daarom dikwijls te kampen met overstromingen. Door de automatische stuwen, houdt de bovenbeek het weinige water bij droog weer op. Bij een toenemend debiet doet de onderbeek dienst als opvangbekken.

- Tot voor kort was de Zwalmbeek zwaar verontreinigd. Sinds 1995 kan men, door de bouw van een waterzuiveringstation en de saneringswerken, weer vissen in de Zwalmbeek.

Bronnen

studwww.rug.ac.be
www.rlnh.be
www.ename974.org
www.oost-vlaanderen.be/cultuur/musea/pam
www.vlaamse-ardennen.be

Fietsen in en om Zwalm: Watermolenroute
Tussen Zottegem en Maarkedal: Omer Wattez-tocht
Met de auto door de Vlaamse Ardennen: Vlaamse Ardennenroute
Op stap door Oost-Vlaanderen: Zwalmbeekroute – Munkzwalm
Toeristische gids Oudenaarde
Brochures **pam** Velzeke en **pam** Ename
Brochure “De Paddestraat en haar renovatie” – tentoonstelling 30/9 – 2/10/88

BAUTERS, P., Eeuwen onder wind en wolken – Windmolens in Oost-Vlaanderen, Gent, 1985, blz.167 – 171, 178 – 185.

BAUTERS, P. en Buysse, R., De Oostvlaamse watermolens – inventaris 1980, Gent, 1980, blz. 85 – 86, 115 – 117, 152 – 155, 161 – 163, 175 – 179.

VOBOV-info – tijdschrift van het Verbond voor Oudheidkundig Bodemonderzoek in Oost-Vlaanderen vzw, nr.49, juni 1999.

DENEWET, L., “Windmolen stoort de open ruimte” van molengemeente Zwalm!, Molenecho’s, nr.3, juli, 2001, blz.128 – 132.

DENEWET, L., De Vinkemolen van Zwalm op vinkenslag: Vlaamse molens zijn (para-) agrarisch en geen schenders van open ruimten..., Molenecho’s, nr.1, januari, 2002, blz.19 – 32.

DENEWET, L., Industrieel verleden van watermolen te St.- Maria-Latem ontsluit, Molenecho’s, nr.2, april, 2001, blz.77 – 83.

VANDEPUTTE, J., De Franskoutermolen, De molens van het arrondissement Oudenaarde, 1974, blz.94 – 95.

VANDEPUTTE, J., De oude molen, De molens van het arrondissement Oudenaarde, 1974, blz.109 – 111.

VANDEPUTTE, J., Een watermolen en drie windmolens te Mater, De molens van het arrondissement Oudenaarde, 1974, blz.107.

WISSE, G., Heropbouw van de Vinkemolen te Zwalm, Koninklijke Vereniging voor Natuur- & Stedenschoon, blz.22 – 24.

WISSE, G., De teerlingen zijn geworpen. Het gebinte van de Vinkemolen staat overeind., Koninklijke Vereniging voor Natuur- & Stedenschoon, nr.1, januari, 2003, blz.35 – 36.

Paddestraat 7
9620 Zottegem - Velzeke
tel. 09/360 67 16
pamzov@oost-vlaanderen.be

Lijnwaadmarkt 20
9700 Oudenaarde - Ename
tel. 055/30 90 40
museum@ename974.org
www.ename974.org

